

ASTRID SCHOLTENS

ZWARTE ZWANEN

Terwijl ik loom naar de zonovergoten bergtoppen van de Pyreneeën kijk, maakt mijn echtgenoot mij deelgenoot van een boek dat hij aan het lezen is: *The Black Swann* van Nassim Taleb.¹ Het boek gaat, zoals de titel al aangeeft, over zwarte zwanen. Dit zijn volgens Taleb onvoorspelbare gebeurtenissen die uiteindelijk bepalend zijn voor 'de loop der dingen'. Wij verwachten altijd dat de toekomst er zal uitzien als een extrapolatie van wat we van de afgelopen jaren hebben meegemaakt. Daarom verwachten we dat zwanen altijd wit zullen zijn en zullen we de geboorte van een zwarte zwaan nooit voorspellen (en toch bestaan die). Daarom is bijvoorbeeld volgens Taleb ook elke economische crisis die gemiddeld toch eens in de tien jaar optreedt weer zo'n verrassing voor de experts.

Ik hoor de woorden, maar doe er lekker niets mee. Het is tenslotte vakantie. Ik benadruk dat nog even door mij demonstratief uit te rekken en daar nadrukkelijk bij te gapen. Dat blijkt echter van geen invloed op de woordenstroom van mijn echtgenoot. 'Taleb beschrijft een experiment dat is uitgevoerd door de Amerikanen Kahneman en Tversky. Deskundigen op het gebied van de rampenbestrijding werden gevraagd om van twee scenario's aan te geven welke zij het meest waarschijnlijke achten. Scenario 1 is een grootschalige overstrooming ergens in Amerika waarbij meer dan duizend mensen omkomen. Scenario 2 is een aardbeving in California die een grootschalige overstrooming tot gevolg heeft, waarbij meer dan duizend mensen omkomen. Ok, jij bent een deskundige, dus welk scenario acht jij het meest waarschijnlijk?' Ik geef mij gewonnen en geef het antwoord dat verreweg door de meeste respondenten werd gegeven: scenario 2. En natuurlijk geef ik het verkeerde antwoord. Het is tenslotte vakantie.

Het gaat in beide scenario's om dezelfde desastreuze overstrooming. Alleen wordt in scenario 2 een beperkende oorzaak voor de overstrooming gegeven, en wel een voorstelbare aardbeving in California. Voorstelbaar, omdat in 1994 in Los Angeles in California de Northridge aardbeving plaatsvond. Mensen, en dus ook deskundigen al dan niet op vakantie, blijken het moeilijk te vinden om in abstracte algemeenheden te denken en vertalen dat naar 'minder waarschijnlijk'. De kans op gebeurtenissen die gekoppeld zijn of lijken te zijn aan concrete herkenbare gebeurtenissen, zeker als we die hebben 'meegemaakt', schatten we daarom altijd hoger in dan de kans op abstracte of onbekende gebeurtenissen.

Ik associeer de uitkomst van dit experiment onmiddellijk met de systematiek van planvorming in Nederland. De voorbereiding op de rampenbestrijding dient volgens de (informele) regelgeving immers gebaseerd te worden op concrete, herkenbare scenario's die uit een risicoanalyse volgen. Zou het niet zo zijn dat de nadruk die op specifieke rampbestrijdingsplannen, dat wil zeggen op rampen met een concrete voorspelbare oorzaak, wordt gelegd ook samenhangt met onze onbewuste overschatting van de kans op concrete herkenbare gebeurtenissen? Misschien hangt de gretigheid waarmee we 'domino-effecten' nalopen bij de rampbestrijdingsplannen voor grote chemische bedrijven ook wel samen met dit 'mechanisme'?

De keuze in de nieuwe Wet veiligheidsregio's om veel van de verplichte specifieke rampbestrijdingsplannen af te schaffen (behalve de Europees voorgeschreven rampbestrijdingsplannen voor vliegvelden en chemische bedrijven) is dan een goede stap. We moeten wel bedenken dat de veiligheidsregio's op grond van de regelgeving nog steeds risicoanalyses moeten maken als basis voor hun voorbereiding. In die risicoanalyses zullen, heel menselijk dus, de incidenten die gekoppeld lijken aan wat we (recent) al eens hebben meegemaakt een hogere kans toebedeeld krijgen.

Taleb helpt ons niet echt verder. Zijn stellingname is dat 'de loop der dingen' nu eenmaal wordt bepaald door existentieel onvoorspelbare gebeurtenissen. Voor de deskundige voorbereider op rampen is dat een wat onhandige boodschap naar zijn bestuurder die, omdat hij ten slotte ook een mens is, graag op papier wil zien dat we goed voorbereid zijn op rampen met de grootste kans van voorkomen. Taleb zelf heeft in zijn loopbaan als beurshandelaar door er consequent van uit te gaan dat het onvoorstelbare (een plotselinge onvoorspelbare beurskrach) toch regelmatig gebeurt, een fortuin verdiend. Naar de wereld van rampen vertaald: rampen zullen blijven gebeuren hoeveel veiligheidsmaatregelen er ook worden genomen omdat die veiligheidsmaatregelen vooral gericht zijn op voorstelbare faalmechanismen.

Ingewikkeld nietwaar? Soms is het goed dat de vakantie voorbij is en we weer gewoon aan de slag kunnen.

a.scholtens@crisislab.nl

1 Nassim Nicholas Taleb (2007). *The Black Swann; The impact of de highly improbable*. Penguin books.